

סוגיות בדף היומי

ב"ב קלז: "קמ"ל דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה"

לראובן, שהרי ראובן היה הראשון שהתנה עם שמעון, אם לא תשיבנו לי הרי האתרוג שלי, אם עכשיו חזרתו של שמעון מתבטלת, שוב שייך האתרוג לראובן, ע"כ חריפותו ההגיונית של בעל האמרי אמת כפי שהדבר מופיע בספר אמרי אמת ליקוטים.

חידוש הגיוני נוסף על דברי הגמ' בעניין מתנה ע"מ להחזיר מופיע בספר "ישועות מלכ" לגאון רבי יהושע מקוטנא. הגמ' במס' קדושין בדף ו': "אמר רבא הולך מנה ע"מ שתחזירהו לי, במכר קנה, בפדיון הבן בנו פדוי, בתרומה יצא ידי נתינה", והגמ' מוסיפה להסביר: "רבא הוא דאמר מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה". נשאל הגאון מקוטנא שאלה שכזו: ידוע שאדם מחויב

בכל יום לתת צדקה לעניים, בפורים נצטוונו בחיוב של דברי קבלה לתת מתנות לאביונים האם ניתן לצאת יד"ח צדקה לעניים או יד"ח מתנות לעניים בכך שניתן לעניים את המתנה באופן של ע"מ להחזיר, שהרי מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. טוען הגאון מקוטנא שיש לחלק בין הנושאים. פעמים שאין התורה דורשת אלא שם בעלות, כאשר התורה דורשת שאדם יטול בט"ו בתשרי את ארבעת המינים, אין היא דורשת שזה שנוטל את ארבעת המינים יאלץ אותם או ישתמש בהם, התורה דורשת שארבעת המינים יענו על הנתון של לכן, חייב נוטל ארבעת המינים להיות הבעל הממוני של אותם ארבעת המינים, כאשר הוא מקבל את ארבעת המינים במתנה ע"מ להחזיר, אם הגענו למסקנה שמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה די לנו בבעלות הזו בכדי שארבעת המינים יקראו לכן, כך גם במתנות כהונה, התורה צוותה על בעל הקרי, או על אבי הבן להעביר ליד הכהן או 5 סלעים בפדיון הבן, או את התרומה מן הקרי, הכהן בכדי שהישראל יצא יד"ח חייב להפך להיות לבעלים של אותם 5 סלעים, לבעלים של אותה תרומה, נכון שכהן כאשר הוא אוכל תרומה הוא מקיים מצוה, אבל הסכמת רוב הראשונים שאין זו מצוה חיובית אלא מצוה קיומית. דהיינו כאשר הוא אוכל את התרומה מתקיימת מצוה, אבל באותה מידה הוא יכול לתת במתנה או למכור את התרומה לכהנים אחרים או לישראלים שיש להם נכדים כהנים, וכל כיו"ב כפי שהדבר משתמע מהרבה סוגיות בש"ס, כך גם לגבי אותם 5 סלעים, שהתורה מצווה לאבי הבן להעביר לכהן, אין הכוונה דווקא לכך שהכהן יעשה שימוש עצמי אישי באותם 5 סלעים, כיוון שמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה, אנו אומרים שכאשר אבי הבן או בעל הקרי נתנו לכהן את מה שהם היו אמורים לתת, אע"פ שהם נתנו את הדבר באופן של מתנה ע"מ להחזיר, הם יצאו יד"ח, שהרי סו"ס התקיימה כול המצוה, הכהן הפך להיות לבעלים ממונית על חמשת הסלעים ועל התרומה, גם אם הוא חייב לתת אותם בחזרה, כל זאת בנוגע לדיני בעלות. כאשר התורה מצווה אותנו לתת צדקה לעניים, כאשר אנו מצווים ביום הפורים לתת מתנות לאביונים, אין הכוונה לבעלות בעלמא, כאן לא מספיק לנו שהעני ייפך להיות לבעל הממון, התורה בוודאי מתכוונת שהעני יעשה שימוש בממון "כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו" לא יתכן שנותן הצדקה יוכל להיחשב כנותן צדקה בו בזמן שהממון שהוא נתן לצדקה עתיד לחזור אליו.

הגאון מקוטנא מסתייע מהמשך דברי הגמ' בדף קלז: הגמ' דנה מה יהיה במקרה שמקבל המתנה לפני שהוא החזיר את המתנה לנותן, הוא הקדיש את המתנה, וכך אומרת הגמ' "שור זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי הקדישו והחזירו הרי"ז מוקדש ומוחזר, אמר ליה רבא לרב נחמן מאי אהדריה, וכהסברו של הרשב"ם מאי אהדרי ע"מ שתחזירהו לי כאמר ליה, שתהא החזרה לעצמו, אבל כיוון שהקדישו אין זה כי אם חזרה להקדש, ולא חזרה לנותן, והגמ' באמת מסיקה אלא אמר רב אשי חזינן אי אמר ליה ע"מ שתחזירהו הא אהדריה, אי אמר ליה ע"מ שתחזירהו לי, מידי דחזי ליה קאמר ליה. כך גם טוען הגאון מקוטנא לגבי מצות צדקה או מתנות לאביונים, כאן כוונת התורה שמקבל המתנה דהיינו העני יוכל לעשות שימוש במתנה, ולא רק להיות לבעל המתנה ולכן מכריע הגאון מקוטנא שאין יוצאים יד"ח צדקה ולא ידי מתנות לאביונים באופן של מתנה ע"מ להחזיר.

(האדמו"ר מטאלנא שליט"א)

מדובר באדם שנותן לחברו חפץ במתנה, אך הוא מתנה עם מקבל המתנה שאחר זמן מסוים יאלץ מקבל המתנה להחזיר את החפץ לנותן. השאלה היא, כל עוד שהחפץ שניתן במתנה נמצא ברשות מקבל המתנה, מה ההתייחסות ההלכתית לבעלות של מקבל המתנה, האם מכיוון שעליו להחזיר את המתנה בבוא העת עליו הותנה בשעת הנתינה, אין אנו יכולים לומר שמקבל המתנה נחשב לבעל החפץ, או שכל זמן שלא הגיע העת להשיב את המתנה נחשב החפץ בבעלותו של מקבל המתנה.

נ"מ גדולה לגבי ארבעה מינים, נא' "ולקחתם לכם ביום הראשון", וממה שנא' 'לכם' למדו חז"ל שלפחות ביום הראשון צריכים ארבעת המינים להיות שייכים ממונית לנוטלם, אדם ששאל את אחד מארבעת המינים לא יוצא יד"ח. מעתה יש מקום להסתפק אדם שקיבל במתנה על מנת להחזיר אתרוג ביו"ט ראשון של סוכות, האם יכול מקבל המתנה לצאת יד"ח בכך שהוא נוטל את האתרוג שניתן לו במתנה, או שנאמר כיוון שהותנה להשיב את האתרוג, שוב אין בעלות מקבל המתנה על האתרוג בעלות מספקת בכדי שנאמר שהאתרוג נחשב כ"לכם".

נא' בגמ' "אמר רבא אתרוג זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי, נטלו ויצא בו החזירו יצא, לא החזירו לא יצא, קמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה". מסקנת הסוג' היא שלמרות שמקבל המתנה חייב להחזיר את המתנה מ"מ כל זמן שהמתנה בידו נחשבת לבעלותו לבעלות אבסולוטית והוא יכול לצאת יד"ח אתרוג באתרוג שניתן לו במתנה ע"מ להחזיר, אבל כל זה בתנאי שהוא אכן יעמוד בתנאי ויחזיר את המתנה, אם הוא לא יחזיר את האתרוג, נמצא שזה שנתן לו את האתרוג לא הקנה לו אותו, ואם הוא לא מחזיר הרי שהאתרוג גזול תחת ידו ואין אדם יוצא יד"ח לא באתרוג גזול ולא באתרוג שאול. וכך גם נפק בש"ע אור"ח הל' לולב סי' תרכ"ח.

האדמו"ר הק' מגור בעל האמרי אמת נהג לשאול שאלה חריפה ומפולפלת על דברי גמ' אלו. מה יהיה דינו של מקבל מתנה ע"מ להחזיר אם כאשר הוא החזיר את המתנה הוא התנה שהוא מחזיר את המתנה במתנה ע"מ להחזיר. לצורך המחשה ננקוט בדוג' עם שמות: ראובן נתן לשמעון ביו"ט ראשון של סוכות אתרוג במתנה ע"מ להחזיר, התנאי היה ששמעון יחזיר לראובן את האתרוג אחר שיטול אותו כדי לצאת יד"ח. כאשר שמעון החזיר לראובן את האתרוג הוא אמר לו בשעת ההחזרה, הריני נותן לך את האתרוג במתנה ע"מ שתחזירהו לי, היתה כאן השבה של האתרוג, אבל השבה הותנתה בע"מ להחזיר, האם השבה זו נקראת השבה מעליא משום הכלל שמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה, והרי היתה כאן השבה, או שיש מקום לומר כיון שהמשיב התנה עם בעל המתנה הראשון שאין הוא מחזיר את המתנה אלא ע"מ להחזיר לו בחזרה אין בזה בכדי השבה, זו היתה שאלתו של בעל האמרי אמת שלא נשאלה אלא לחודי בעלמא. וכך היה רגיל האמרי אמת לענות בעצמו במקרה והנשאל לא הסכים לענות לבד את התשובה ראובן בעל האתרוג נתן את אתרוגו לשמעון במתנה ע"מ להחזיר שמעון החזיר את האתרוג לראובן והוא נתן את האתרוג במתנה לראובן ע"מ שראובן יחזיר לו, מעתה הבה ונתבונן מה יקרה אם ראובן לא יחזיר את האתרוג למרות ששמעון התנה עם ראובן שהוא אינו מחזיר את האתרוג אלא ע"מ שראובן יחזיר לו, נמצא שראובן לא קיים את התנאי. שמעון הרי נתן את האתרוג רק בתנאי שראובן יחזיר לו, ראובן שלא קיים את התנאי, נמצא שהאתרוג בעצם שייך עדיין לשמעון מקבל המתנה, אבל אסור לנו לשכוח שאותו שמעון כאשר הוא קבל את האתרוג מראובן בפעם הראשונה, קיבל את האתרוג רק בתנאי שהוא יחזיר את האתרוג לראובן, אם כרגע במצב הקיים נחשב האתרוג שנמצא ביד ראובן של שמעון, משום שראובן לא עמד בתנאי, א"כ נמצא ששמעון לא עמד בתנאי הראשון של ע"מ להחזיר לראובן, שהרי כאשר ראובן הבעלים הראשון נתן את האתרוג לשמעון הוא התנה אתו, הריני נותן לך את האתרוג בתנאי שתחזירהו לי, אם עכשיו החזרה של שמעון התבטלה משום ששמעון החזיר לראובן רק על מנת שראובן יחזיר לו, וראובן לא החזיר לו, נמצאת מתבטלת החזרת המתנה של שמעון, א"כ שוב חוזר האתרוג להיות שייך

